

Rokotusosaamisen koulutuksella voidaan tukea rokotusmyönteisyyttä

Suomessa annetaan noin kolme miljoonaa rokoteannosta vuosittain. Terveydenhoitajat ja sairaanhoitajat antavat valtaosan rokotuksista ja rokotuksiin liittyvästä ohjeistuksesta ja neuvonnasta. Terveydenhoitajien, kättilöiden, sairaanhoitajien ja ensihoitajien tutkintoon johtavaan koulutukseen sisällytetty Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus toimii hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka koulutusta tehostamalla ja yhtenäistämällä voidaan vaikuttaa rokotusmyönteisyyteen.

Vaikka Suomessa rokotusluottamus onkin hyvä, niin epäröintiä rokotuksia kohtaan esiintyy jonkin verran myös terveydenhuollon ammattilaisten joukossa (1). Heidän omaan koulutukseen ei välttämättä ole sisällynyt riittävästi rokotuksilla ehkäistäviin tauteihin, niiden torjuntaan ja rokotuksiin liittyviä opintoja. Myös muiden kuin rokotustoimintaan osallistuvien ammattilaisten rokotusmyönteisyyteen voidaan vaikuttaa lisäämällä ja syventämällä rokottamiseen ja rokotuksilla ehkäistäviin tauteihin liittyvää opetusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rokotus toiminnan kehittämistä miettinyt työryhmä toteikin vuonna 2019 julkaisemassaan raportissa, että kaikkien terveydenhuollon ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutukseen pitäisi sisällyttää aikaisempaa enemmän rokotuksiin liittyvää tietoa. Työryhmä oli sitä mieltä, että myös lähihoitajien rokotusosaamisen ja tarttuvien tautien tuntemuksen kehittämiseen tulee järjestää erillinen valtakunnallinen koulutusmoduuli ja että lääkäreiden perus- ja jatko-opintoihin tulisi jatkossa kuulua enemmän rokotusaiheista ja vuorovaikutustaitoja kehittävää koulutusta (2).

Yleissairaanhoitajan (180 op) valtakunnallisten osaamisvaatimusten mukaisesti rokotusosaamisen opetuksen tulee sisältyä ammattikorkeakoulujen hoitotyön koulutukseen niin sairaanhoitajilla, terveydenhoitajilla, kättilöillä kuin ensihoi-

tajillakin (3). Hoitajien ajantasaiset tiedot ja taidot tukevat näyttöön perustuvaa neuvontaa, hyvää rokotuskattavuutta ja rokotusten laadukasta toteuttamista. Ammattilaisilla tulisi myös olla vahva näkemys siitä, että rokotukset ovat tärkeitä heidän itsensä ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden ja potilaiden suojaamiseksi.

VALTAKUNNALLINEN ROKOTUSOSAAMISEN KOULUTUSKOKONAIKUUS VERKKO-OPINTOINA

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tartuntatautien torjunnan ja rokotusten valtakunnallisena asiantuntijalaitoksena määrittänyt, mitä rokottajan tulee hallita ja osata. Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus sisältää rokotusosaamisen perusteet (2 op) - ja rokotusosaamisen syventäminen (1 op) -opintojaksot valtakunnallisine verkkotentteineen (4).

Valtakunnallinen rokotusosaamisen perusteet -opintojakso on suunniteltu siten, että se kattaa kaikki laadukkaaseen rokottamiseen liittyvät keskeiset osa-alueet. Sen suorittaminen hyväksytysti toimii ensisijaisena teoreettisen osaamisen näyttönä Sosiaali- ja terveysministeriön rokotusasetuksen (149/2017) mukaisesta riittävästä rokotusosaamisesta (4,5).

Etenkin terveydenhoitajiksi opiskelevat, kaikki kansallista rokotusohjelmaa toteuttavat ja muut rokotusten parissa säännöllisesti työskentelevät hoitajat hyötyvät rokotusosaamisen perusteiden opiskelemisen lisäksi rokotusosaamisen syventävästä opintojaksosta. Tämä vahvistaa ja monipuolistaa rokotusosaamista ja antaa valmiuksia myös rokotuksia epäröivien asiakkaiden kohtaamiseen. Opintojaksot soveltuvat myös jo työelämässä olevien täydennyskoulutukseksi ja osaamisen näytöksi.

Rokotusosaamisen opintojen tavoitteena on, että opiskelija kehittyy osaavaksi rokottajaksi. Anne Nikulan väitöstutkimuksessa (6,7) on mää-

ritelty osaavan rokottajan ominaisuuksia ja todettu, että rokottajan tulee hallita rokottaminen kokonaisuutena sekä yksilön, yhteiskunnan että koko maailman näkökulmasta. Väitöstutkimuksen mukaan valmistuvilla opiskelijoilla ja käytännön rokottajilla oli pääosin hyvät tiedot rokottamisesta, mutta tiedoissa oli myös puutteita, jotka tulee ottaa huomioon jo opintojen aikana.

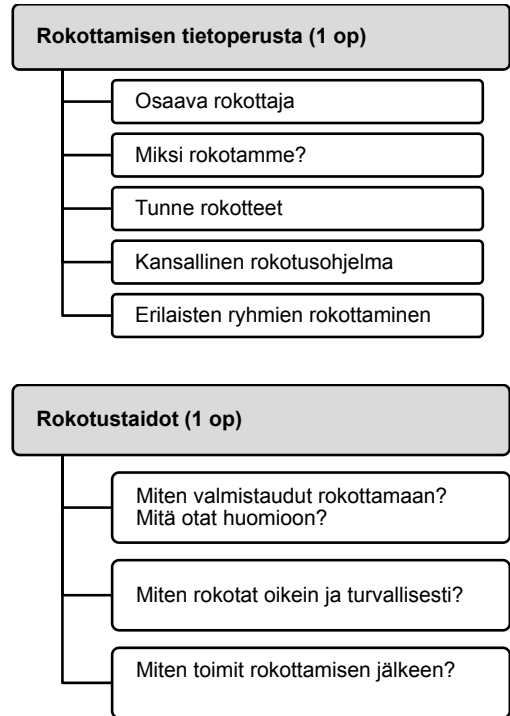
ROKOTUSOSAAMISEN OPISKELUN ETENEMINEN

Verkossa toteutettavassa rokotusosaamisen koulutuskokonaisuudessa opiskelija etenee monipuolisten materiaalien, lähteiden ja oppimistehtävien avulla omassa tahdissaan tietyn ajanjakson sisällä. Opintojaksoille määriteltävien tavoitteiden lisäksi opiskelijaa ohjataan opintojakson alussa laatimaan henkilökohtaiset oppimistavoitteet.

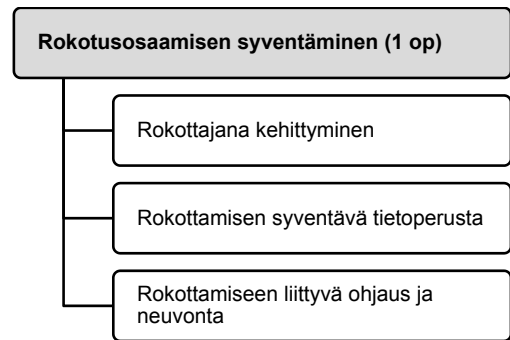
Koulutuskokonaisuuteen laadittujen oppimistehtävien avulla opiskelija oppii rokottamiseen liittyviä tietoja ja taitoja ja hän kokoaa tekemistään oppimistehtävistä sähköiset oppimisportfoliot. Tämän lisäksi opiskelijat oppivat hyödyntämään luotettavia kansallisia ja kansainvälisiä tiedonlähteitä. Tehtyään opintojaksoon kuuluvat oppimistehtävät, opiskelijaa ohjataan kuvailemaan portfoliossaan oppimisprosessiaan, rokotusosaamisensa kehittymistä ja asenteissaan tapahtuneita muutoksia. Osaaminen osoitetaan portfoliolla ja opintojaksoon kuuluvalla tentillä, joka on myös osa oppimisprosessia.

Valtakunnallisen rokotusosaamisen perusteet -opintojakson aikana opiskellaan rokottamisen tietoperustaa ja rokotustaitoon liittyviä asioita (Kuvio1). Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää, miksi rokotuksia tarvitaan, mitä tarkoitetaan rokotteella hankitulla immunitetilla ja minkälaisia ovat rokotuksilla ehkäistävät taudit. Lisäksi opiskelija saa käsityksen kansallisesta rokotusohjelmasta ja rokotteista, niiden koostumuksesta, tehosta ja turvallisuudesta sekä erilaisten ryhmien rokottamisesta. Hän oppii myös hallitsemaan, mitä asioita pitää ottaa huomioon ennen rokottamista, rokottaessa ja rokottamisen jälkeen.

Valtakunnallinen rokotusosaamisen syventäminen -opintojakso antaa lisävalmiuksia rokottamisen eettiseen pohdintaan, ohjaamiseen ja neuvontaan (Kuvio 2). Opiskelija perehtyy sen avulla tarkemmin rokotusten turvallisuuteen ja vaikuttavuuteen sekä siihen, miten rokottaminen vaikuttaa globaaliin terveyden edistämiseen. Hän saa valmiuksia esimerkiksi raskaana olevien, lääke-

Kuvio 1. Rokotusosaamisen perusteet

Kuvio 2. Rokotusosaamisen syventäminen

tieteellisiin riskiryhmiin kuuluvien, maahanmuuttajien ja matkailijoiden rokotuksiin sekä rokotuksia epäroivien kohtaamiseen.

Verkko-opintojen lisäksi ammattikorkeakoulut voivat järjestää omien opetussuunnitelmiansa puitteissa taitopaja-tyyppistä opetusta rokottamisesta. Ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvissa ohjatuissa harjoitteluisa opiskelijat pääsevät osallistumaan rokotustoimintaan ja harjoittelemaan rokottamista myös käytännössä.

KEHITYSTYÖSTÄ KÄYTTÖÖN

Valtakunnallisen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuuden ovat kehittäneet Metropolia Ammattikorkeakoulun, Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Turun ammattikorkeakoulun rokotuskoulutuksen ja verkko-opetuksen asiantuntijat yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) infektio- ja tautien torjunta- ja rokotusasiantuntijoiden kanssa. Koulutuskokonaisuuden kehittämistyössä on hyödynnetty työelämän edustajilta, muiden ammattikorkeakoulujen rokotusosaamisen opettajilta ja opiskelijoilta saatuja palautteita. Koulutuskokonaisuudesta on tehty myös ruotsinkielinen versio.

Kehittämistyöhön ryhdyttiin rokotuskattavuuden tukemiseksi ja koska todettiin, että rokotusopetus toteutui epätasaisesti eri ammattikorkeakouluissa ja niiden eri koulutusohjelmissä. Koulutuskokonaisuuden kehittäjätyöryhmä selvitti ammattikorkeakoulujen rokotusopetuksen tilaa vuonna 2013. Selvityksen mukaan opetus oli useimmiten integroitu osaksi muuta koulutusta. Joissakin oppilaitoksissa rokotusosaamisen opetusta ei ollut sairaanhoitajaopiskelijoilla juuri ollenkaan ja osittain se oli vähäistä myös terveydenhoitajaopiskelijoiden opetussuunnitelmissä. Kyselyssä ilmeni, että yhtenäiselle, sähköiselle koulutusmateriaalille ja oppimisen arviointia tukeville työkaluille oli suuri tarve.

Koulutuskokonaisuus otettiin käyttöön suomenkielisten ammattikorkeakoulujen tutkintoon johtavassa koulutuksessa syksyllä 2015 ja sen ruotsinkielinen versio (Nationell utbildningshelhet i vaccinationskunskap) ruotsinkielisissä ammattikorkeakouluissa keväällä 2018. Koulutuskokonaisuus on käytössä tällä hetkellä miltei kaikissa niissä suomenkielisissä ammattikorkeakouluissa, joissa voi valmistua terveydenhoitajaksi, sairaanhoitajaksi, kättilöksi tai ensihoitajaksi. Ruotsinkielinen versio on käytössä kaikissa ruotsinkielisissä ammattikorkeakouluissa. Myös täydennyskoulututusta on tarjolla suomeksi ja ruotsiksi.

Koulutuskokonaisuutta päivitetään vähintään kaksi kertaa vuodessa ja sitä kehitetään sekä opettajilta että opiskelijoilta säännöllisesti kerätyn palautteen perusteella. Päivitystyössä huomioidaan uusien tutkimustietojen sekä uusimmat valtakunnalliset suositukset. Päivitystyö takaa sen, että opiskelijoilla on opintoihin osallistuaan ajantasaisin tieto käytettävissään ja että

koulutuskokonaisuus pysyy pedagogisesti laadukkaana.

Tähän mennessä Rokotusosaamisen koulutuskokonaisuuden on suorittanut noin 16 000 opiskelijaa vuosien 2014–2020 aikana. Opintojen suorituspäämäärät ovat kasvaneet vuosittain. Lukuvuonna 2019–2020 suomenkielisen Valtakunnallisen rokotusosaamisen perusteet -opintojakson suoritti lähes 3000 opiskelijaa ja rokotusosaamisen syventäminen -opintojakson noin 700 opiskelijaa. (8)

KOULUTUSKOKONAISUUDESTA ON SAATU HYVÄÄ PALAUTETTA

Palautteen perusteella sekä opettajat että opiskelijat pitävät koulutuskokonaisuutta laadukkaana, mielenkiintoisena, pedagogisesti hyvin toteutettuna ja erittäin tarpeellisena. Opiskelijat ovat kuvanneet koulutuskokonaisuuden parantaneen heidän valmiuksiaan löytää tutkittua tietoa rokotuksista. Se on myös lisännyt ymmärrystä rokotusten merkityksestä tautien ehkäisyssä ja tukenut heidän rokotemyönteisyyttään.

Opinnot ovat olleet ajatuksia herättäviä, kuten eräs opiskelija kuvasi: “En tullut aikaisemmin ajatelleeksi, että niin moni tauti on saatu kuriin rokotuksilla. Haluan jatkossa perehtyä edelleen rokotamiseen”. Moni on kuvannut suhtautumisen ja jopa asenteidensa rokotuksia kohtaan muuttuneen myönteisemmäksi: “Olin ennen tätä opintojaksoa skeptinen rokotuksia kohtaan, mutta tämä kurssi sai minut vakuuttuneeksi rokotusten tarpeellisuudesta”. Muutamat täydennyskoulutuksen opiskelijat ovat kertoneet, että opintojakson suorittamisen myötä heille on avautunut aivan uusi työtehtävä rokotustoiminnassa.

Terveydenhuollon harjoittelupaikoista on myös saatu hyvää palautetta. Sen perusteella Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus on selvästi lisännyt opiskelijoiden osaamista ja valmiuksia harjoittelujaksoja varten verrattuna aikaisempaan tilanteeseen. Opiskelijat hallitsevat tiedonhaun ja löytävät nopeasti ajantasaiset tiedot esille tuleviin kysymyksiin. Näin tietotaito leviää opiskelijoiden kautta myös jo kentällä työskenteleville terveydenhuollon ammattilaisille. Niillä alueilla, joilla opintojaksot ovat jo olleet pidempään käytössä, terveydenhuollon toimipisteissä osataan odottaa sitä, että opiskelijat tulevat hyvin valmiuksin varustettu-

na harjoittelujaksolle esimerkiksi neuvolaan tai kouluterveydenhuoltoon.

KOULUTUSKOKONAISUUS TÄYTTÄÄ SILLE ASETETUT TAVOITTEET

Koulutuskokonaisuuden laaja käyttöönotto ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa ja täydennyskoulutuksessa on vahvistanut ja yhtenäistänyt hoitajien rokotusosaamista Suomessa. Koulutuskokonaisuus ohjaa opiskelijan tutkitun tiedon lähteille ja antaa valmiudet laadukkaaseen työskentelyyn ja asiakkaiden ohjaamiseen. Koulutuskokonaisuus tukee rokotustoiminnan asianmukaista suunnittelua, järjestämistä ja toteuttamista. Lisäksi opiskelija saa valmiuksia osallistua tartuntatautien ehkäisyä ja rokotustoimintaa koskevaan keskusteluun niin yksilö- kuin yhteisötasolla.

Terveydenhuollon ammattilaisten riittävä ja tasalaatuinen osaaminen lisää kansalaisen mahdollisuutta saada näyttöön perustuvaa tietoa rokotuksilla ehkäistävistä taudeista ja rokotuksista sekä lisää ymmärrystä siitä, kuinka suuri merkitys rokotuksilla on yksilön ja koko väestön suojaamisessa. Valtakunnallisen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuuden laaja käyttö hoitajien koulutuksessa edistää kansallisen rokotusohjelman toteuttamista ja asianmukaista rokotusten järjestämistä, jotta rokotuksilla estettäviä tauteja, niihin liittyviä jälkitauteja, vammautumisia ja kuolemantapauksia esiintyisi mahdollisimman vähän.

KAIKKIEN TERVEYDENHUOLLON AMMATTIRYHMIEN ROKOTUSOSAAMISTA TULISI VAHVISTAA

STM:n rokotustoiminnan kehittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportissa (2) nostettiin esille Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus. Työryhmä piti tärkeänä sitä, että koulutuskokonaisuus sisältyy terveydenhoitajien, sairaanhoitajien, kätilöiden ja ensihoitajien koulutukseen. Valtakunnallinen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus pitäisi ottaa käyttöön myös niissä muutamassa harvassa ammattikorkeakoulussa, missä se ei vielä ole käytössä tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Koulutuskokonaisuus soveltuu myös täydennyskoulutukseen.

Hoitajien joukossa on myös niitä, joiden omaan koulutukseen ei aikanaan ole sisällynyt vastaavan laajuista rokotusosaamiseen liittyvää opiskelua. Tukemalla täydennyskoulutukseen

pääsyä voidaan varmistaa, että yhä suuremmalla osalla rokottajista on yhtä laaja osaaminen kuin parhaillaan näitä tutkintoja suorittavilla opiskelijoilla. Työnantaja on viime kädessä vastuussa siitä, että kaikilla terveydenhuollon ammattilaisilla on omaa tehtävänsä vastaava riittävä ammattitaito. Lainsäädäntö sinällään määrittää sekä työntekijän että työnantajan vastuut koulutukseen liittyen (9,10).

Rokotusosaamisen opetus on ollut ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tehtävä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos huolehtii omalta osaltaan terveydenhuollon ammattilaisten osaamisesta ylläpitämällä laajaa Infektiotaudit ja rokotukset -verkkoosivustoa ja tarjoamalla koulutusmateriaaleja ja maksuttomia, ajankohtaisia verkosta seurattavia koulutuksia, joita voidaan hyödyntää paikallisen koulutuksen järjestämiseen. Lisäksi rokotuksilla ehkäistäviin tauteihin ja rokottamiseen liittyvää koulutusta on tarjolla muun muassa valtakunnallisilla päivillä sekä koulutusorganisaatioiden ja työnantajien tarjoamina opintoina.

Valtakunnallisen rokotusosaamisen koulutuskokonaisuuden laajamittainen käyttöönotto ja siitä saatu palaute osoittaa sen, että tutkittuun tietoon perustuvalla, kattavalla ja pedagogisesti mielekkäästi toteutetulla koulutuksella voidaan selvästi vahvista hoitajien osaamista ja rokote-myönteisyyttä. Ammattilaisten luottamus rokotusten hyötyihin ja turvallisuuteen edistää rokotusten suosittelemista asiakkaille ja tukee siten rokotuskattavuutta (1). Oma luottamus rokotuksiin nostaa myös terveydenhuollon ammattilaisten rokotuskattavuutta.

Kirjoittajat ovat samaa mieltä STM:n rokotustoiminnan kehittämistä miettineen työryhmän kanssa siitä, että etenkin lähihoitajien ja lääkäreiden osaamista tulisi vahvistaa. Keneltä tahansa terveydenhuollon ammattilaiselta voidaan kysyä neuvoa tai kantaa rokottamiseen. Nykymaailma voi haastaa ammattilaisia moniulotteisiin ja syvällisiin keskusteluihin rokotuksilla ehkäistävistä taudeista ja rokotusten hyödyistä. Tämän vuoksi kaikkien terveydenhuollon ammattilaisten rokotuksiin ja rokotuksilla ehkäistäviin tauteihin liittyvää osaamista tulisi vahvistaa ja yhtenäistää. Terveydenhuollon ammattilaiset toimivat yhteiskunnassa tärkeinä tartuntatautien ennaltaehkäisijöinä ja vaikuttavat rokotusmyönteisyyteen tietojensa ja asenteidensa välityksellä.

LÄHTEET

- (1) Karlsson LC, Lewandowsky S, Antfolk, J, ym. The association between vaccination, confidence, vaccination behavior and willingness to recommend vaccines among Finnish healthcare workers. PLOS ONE 2019. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0224330>
- (2) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2019:39. Rokotustoiminnan kehittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti. Luettu 28.3.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4074-1>
- (3) Yleissairaanhoidajan (180op) osaamisvaatimukset ja sisällöt. Savonia-ammattikorkeakoulu. Luettu 30.3.2020. <https://blogi.savonia.fi/ylesharviointi/2020/01/15/yleissairaanhoidajan-180-op-osaamisvaatimuslauseet-ja-sisallot-julkaistu/>
- (4) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Infektiotaudit ja rokotukset -sivusto. Rokotusosaamisen osoittaminen. Luettu 30.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/rokotusosaamisen-osoittaminen>
- (5) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen asetus rokotuksista 9.3.2017/149. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170149>
- (6) Nikula A. 2011. Vaccination Competence. The Concept and Evaluation. Turun yliopisto. Painosalama. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4829-1>
- (7) Nikula A, Puukka P, Leino-Kilpi, H. Vaccination Competence of Graduating Public Health Nurse Students and Public Health Nurses. Nurse Education Today 2012; 32(8): 850-856. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2011.10.008>
- (8) Metropolia ammattikorkeakoulu. Opiskelijoiden tenttisuoritukset Moodlen työtilassa. Julkaisematon tiedosto. Luettu 25.3.2020.
- (9) Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559
- (10) Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

ANNE NIKULA

TtT, lehtori, projektipäällikkö
Metropolia Ammattikorkeakoulu

ULPU ELONSALO

erl, ylilääkäri
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ANNUKKA ARMANTO

TtM, terveystieteiden koulutusjohtaja
Diakonia-ammattikorkeakoulu

HELI THOMANDER

FM, tietotekniikan lehtori
Metropolia Ammattikorkeakoulu